

Rola obrzędów przejścia w życiu człowieka

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Audiobook](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Radosław Tomalski, *O pojęciach sacrum i profanum*, dostępny w internecie: gazeta.us.edu.pl [dostęp 16.11.2020 r.].
- Źródło: Ernst Cassirer, *Esej o człowieku*, Warszawa 1971, s. 184.
- Źródło: Sylwia Jaskulska, „Rytuał przejścia” jako kategoria analityczna. Przyczynek do dyskusji nad badaniem rytualnego oblicza rzeczywistości szkolnej, „Studia Edukacyjne” 2013, nr 26, s. 89.
- Źródło: Sylwia Jaskulska, *Współczesne rytuały przejścia z dzieciństwa do dorosłości: baśń o Śpiącej Królewnie*, [w:] Adam Grabowski, Magdalena Zaorska, *Bajka, baśń, legenda i mit w*

naukowych opracowaniach, Olsztyn 2016, s. 47.

- Źródło: Arnold van Gennep, *Obrzędy przejścia. Systematyczne studium ceremonii*, tłum. Beata Biały, Warszawa 2006, s. 30.
- Źródło: Mircea Eliade, *Traktat o historii religii*, Łódź 1993, s. 379.
- Źródło: *Kultura i komunikowanie*, [w:] Edmund Leach, Algirdas Julien Greimas, *Rytuał i narracja*, Warszawa 1989, s. 48.
- Źródło: Sylwia Jaskulska, „Rytuał przejścia” jako kategoria analityczna. Przyczynek do dyskusji nad badaniem rytualnego oblicza rzeczywistości szkolnej, „Studia Edukacyjne” 2013, nr 26, s. 87–88.
- Źródło: Wojciech Józef Burszta, *Antropologia kultury. Tematy, teorie, interpretacje*, Poznań 1998, s. 103–104.

Rola obrzędów przejścia w życiu człowieka

Źródło: domena publiczna.

Materiał jest częścią serii „**Inne spojrzenie**”.

Określenie „obrzędy przejścia” brzmi nieco tajemniczo, być może nawet niektórym kojarzy się z czymś nadnaturalnym, magicznym. Tymczasem najprawdopodobniej obrzęd taki był już kiedyś twoim udziałem, a jeśli nie – wkrótce będzie. Obrzędami przejścia nazywamy bowiem różnego rodzaju rytuały powiązane z obchodzeniem ważnych wydarzeń w życiu, po których następuje jakaś istotna zmiana – chrzest, pasowanie na ucznia, ukończenie etapu edukacji, studniówka, ślub, uzyskanie tytułu naukowego – to tylko kilka przykładów takich obrzędów.

Skojarzenie z magią nie jest jednak wcale niewłaściwe – wymienione wydarzenia mają czasem tak duży wpływ na nasze życie, że wydaje nam się, że coś odmienia jak za dotknięciem magicznej różdżki. Obrzędy przejścia odgrywają ogromną rolę w życiu każdego człowieka, pomagając mu przejść z jednego etapu życia do drugiego. Mają też istotny wpływ na funkcjonowanie całej społeczności, porządkując je i organizując. Przyjrzyjmy się tym obrzędom i ich znaczeniu.

Twoje cele

- Scharakteryzujesz koncepcję dotyczącą obrzędów przejścia autorstwa Arnolda van Gennepa.
- Przeanalizujesz kwestię konstrukcji czasu w obrzędach przejścia.

- Wyjaśnisz znaczenie obrzędów przejścia oraz dowiedziesz ich obecności w kulturze współczesnej w Polsce i na świecie.

Dla zainteresowanych

Obrzędy przejścia

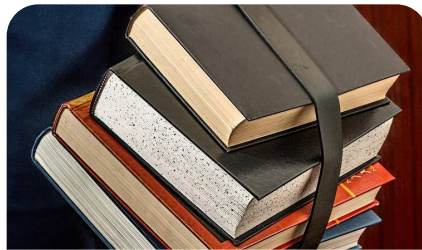
Wzory kultury według koncepcji Ruth Benedict

Kultury prefiguracyjne, kofiguracyjne i postfiguracyjne

Kultura w ujęciu opisowym i normatywnym

Kultura

Przeczytaj

Obrzędy przejścia

((Wojciech Józef Burszta

Antropologia kultury. Tematy, teorie, interpretacje

Pełne wyodrębnienie się sfery sakralnej i świeckiej jest (...) cechą charakterystyczną społeczności religijnych (...). Sfera **sacrum** odniesiona zostaje do świata nadprzyrodzonego, a obszar pośredni tworzy sfera komunikowania się sfer **sacrum** i **profanum** (...). W płaszczyźnie działań i przedmiotów jest to obszar sakralnych zachowań i obiektów nacechowanych świętością. Związek pomiędzy sferą profaniczną („zwykłym” światem) i sakralną staje się czysto symboliczny. Obrzędy i rytuały są tym rodzajem praktyk, które pozwalają sposób owego symbolicznego powiązania unaocznic i każdorazowo ewokować [wywoływać] **sacrum**. Wśród nich odrębną i ważną grupę stanowią **obrzędy przejścia** (...).

Źródło: Wojciech Józef Burszta, *Antropologia kultury. Tematy, teorie, interpretacje*, Poznań 1998, s. 103–104.

((***Kultura i komunikowanie***

We wszystkich społecznościach ludzkich zdecydowaną większość uroczystości stanowią obrzędy przejścia, które zaznaczają przekroczenie granicy między dwoma kategoriami społecznymi: ceremonie dojrzałości, wesela, pogrzeby, wszelkiego rodzaju rytuały inicjacyjne, są najbardziej oczywistymi przykładami.

Źródło: *Kultura i komunikowanie*, [w:] Edmund Leach, Algirdas Julien Greimas, *Rytuał i narracja*, Warszawa 1989, s. 48.

Twórcą koncepcji obrzędów przejścia jest Arnold van Gennep. W pracy *Obrzędy przejścia* (fr. *Les Rites de passage*) pisał:

((

Arnold van Gennep

Obrzędy przejścia.

***Systematyczne studium
ceremonii***

Arnold van Gennep (1873–1957)

Źródło: domena publiczna.

Życie jednostki niezależnie od typu społeczności zasadza się na sukcesywnym przechodzeniu z jednej grupy wieku do drugiej, od jednego typu zajęć do drugiego. Tam, gdzie ten podział jest wyraźny, przejściu towarzyszą specjalne akty, którym w naszych społeczeństwach odpowiada na przykład tradycja terminowania u mistrza danego rzemiosła. W społeczeństwach mniej cywilizowanych akty te wyrażają się w ceremoniach, bowiem żaden akt nie jest tam

wolny od aspektu duchowego. (...) Sam fakt istnienia narzuca konieczność sukcesywnego przechodzenia z jednej społeczności do drugiej, z jednej sytuacji społecznej do kolejnej w taki sposób, że życie jednostki staje się serią etapów, których początek i koniec tworzą zamkniętą całość o niezmiennym porządku (...). Każdemu z tych etapów towarzyszą ceremonie. Ich cel jest niezmienny: przeprowadzić jednostkę z jednego ściśle określonego stanu do drugiego – równie ściśle zdefiniowanego.

Źródło: Arnold van Gennep, *Obrzędy przejścia. Systematyczne studium ceremonii*, tłum. Beata Biały, Warszawa 2006, s. 30.

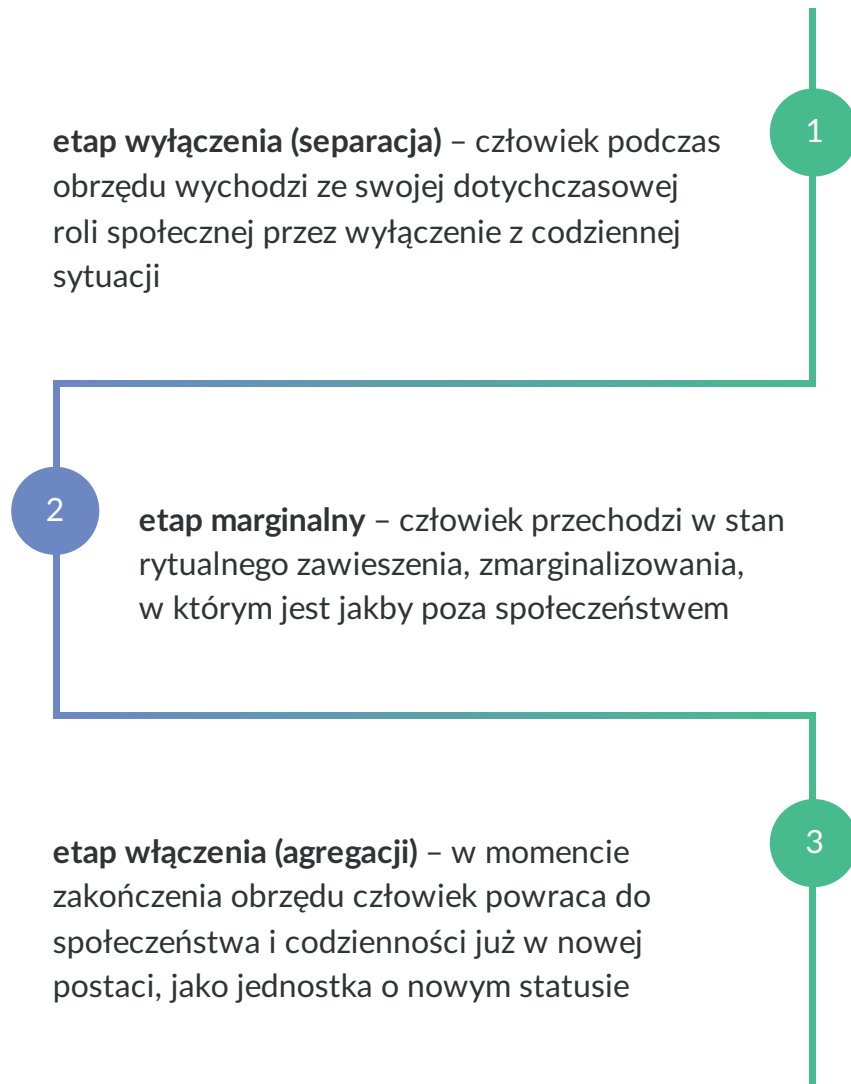
Koncepcja van Gennepa opierała się na trzech założeniach:

1. Świat społeczny dzieli się na świat duchowy (*sacrum*) i świecki (*profanum*).
2. Życie człowieka nie stanowi ciągłości, *continuum*, lecz jest serią symbolicznych przejść z jednego etapu do kolejnego.
3. We wszechświecie wszystko poddane jest rytmom, co znajduje swoje odbicie również w życiu społecznym.

Arnold van Gennep uważał, że *sacrum* i *profanum* to całkowicie odrębne światy. Człowiek nie może funkcjonować w jednym z nich, należąc jednocześnie do drugiego, dlatego ludzkie życie to nieustanne przekraczanie granic między nimi. Rytuały przejścia wiążą się z przełomowymi momentami, takimi jak narodziny, osiągnięcie dojrzałości, małżeństwo, rodzicielstwo, awans społeczny czy zawodowy, śmierć. Prócz tych wydarzeń

występujących na płaszczyźnie życia jednostki, odbywają się także rytuały cykliczne, związane z rytmem świata przyrody (Kosmosu), np. z przejściem jednego roku w kolejny, dobowym cyklem dnia i nocy, zmianami pór roku czy fazami Księżyca. Wszystkim takim granicznym momentom towarzyszą różnego rodzaju symboliczne ceremonie, określane właśnie jako rytuały przejścia.

Każdy rytuał przejścia składa się z trzech etapów:

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Pierwotna separacja może przybierać formy dosłowne, jak odizolowanie jednostki od grupy, a także symboliczne, np. przekraczanie progów, rozpinanie pasków, obcięcie włosów, obrzezanie, przestrzeganie postu czy niszczenie przedmiotów (przez palenie, rozbijanie, topienie itp.) w celu przekroczenia granic między dwoma światami, przejścia z jednej fazy życia w kolejną. Większość tych czynności to metafory śmierci – następuje wówczas bowiem zerwanie ze światem *profanum*, czyli symboliczna śmierć jednostki, która wkroczyła świat *sacrum* (etap marginalny). W tym krótkim momencie człowiek pozostaje w stanie zawieszenia, przejścia – nie należy już do dawnego świata, ale także nie wstąpił jeszcze w świat nowej rzeczywistości, w nowy etap swojego życia. Osoba będąca na tym

etapie przejmuje także określony zestaw norm, zasad i reguł, które będą ją obowiązywały po zmianie statusu, np. panna młoda w trakcie obrzędów weselnych zaznajamiana jest z przyszłymi obowiązkami, jakie staną się jej udziałem w życiu małżeńskim. To łączy się też z wieloma tabu, które obejmują taką osobę. Jest ona wtedy uznawana za nietykalną i w pewien sposób niebezpieczną, ale i świętą – do momentu zakończenia fazy marginalnej i przejścia w kolejny etap.

Są jednak sytuacje, w których człowiek pozostaje na zawsze w fazie marginalnej i nigdy już nie ma szansy jej opuścić. Dotyczy to np. dzieci zmarłych przed chrztem lub osób, które nie zostały pochowane. Jednostki nieprzyjęte do społeczności i te, które nie zostały z niej w sposób należyty, obrzędowo wyłączone, są – według wierzeń ludowych – wyjątkowo niebezpieczne dla żyjących, pozostając w zawieszeniu między światem żywych i zmarłych.

Etap trzeci obrzędu przejścia, czyli włączenie, to jakby powtórne narodziny jednostki dla społeczności, ale już w nowej postaci, z nowym statusem. Podczas rytuału moment ten zaakcentowany jest w sposób symboliczny np. przez zmianę stroju. Towarzyszą mu także liczne rytuały oczyszczenia służące temu, aby dana osoba powróciła do świata *profanum* bez pozostałości tabu przeniesionych ze świata *sacrum*.

Aspekt czasu w obrzędach przejścia

((Mircea Eliade

Traktat o historii religii

Każdy więc rytuał, a zatem i każdy gest posiadający jakieś głębsze znaczenie (...) staje się dla człowieka pierwotnego środkiem do włączenia się w czas mityczny.

Źródło: Mircea Eliade, *Traktat o historii religii*, Łódź 1993, s. 379.

Okresy trwania czasu świeckiego przerywane są momentami czasu świętego, w którym możemy wyodrębnić czas świąteczny i czas mityczny (praczas).

Czas mityczny nie jest czasem obrzędowym. To czas, który pojawił się nagle i nie był poprzedzony przez żaden inny czas, ponieważ nic nie mogło istnieć przed pojawieniem się rzeczywistości, o której opowiada mit.

Czas świąteczny natomiast objawia się w ludzkich działaniach obrzędowych, które mają charakter cykliczny i powtarzalny.

Antropolog Edmund Leach uważa, że ta cykliczność ma charakter wahadłowy i odnosi się do opozycji typu:

- dzień – noc;
- lato – zima;

- życie – śmierć.

Przykładowo, w polskiej kulturze chłopskiej kosmos uważany był za istotę żyjącą, która rodzi się, rozwija i umiera podobnie jak człowiek. Jest on zbudowany z czasowych odcinków rozdzielonych okresami jakościowej przemiany, czyli momentami przejścia.

Są to daty słonecznych przesilen: wiosennego – 21 marca, letniego – 24 czerwca, jesiennego – 23 września i zimowego – 21 lub 22 grudnia.

Rytuały powiązane z datami poszczególnych przesilen zorganizowane są tradycyjnie w całej bloki obrzędów skupionych wokół świąt. Dla obrzędu przejścia jesieni w zimę jest to Boże Narodzenie i poprzedzający go okres adwentu, zimy w wiosnę – Wielkanoc i poprzedzający ją okres wielkopostny, zaś wiosny w lato – noc świętojańska.

Słownik

obrzęd przejścia

obrzęd, którego charakterystyczną cechą jest zmiana (odebranie i nadanie) jakiejs właściwości poddanego mu człowieka; często służy do zaznaczenia przełomowych okresów w życiu jednostki, związanych z przechodzeniem z jednej fazy życia do kolejnej, zmianą grupy wiekowej lub społecznej

profanum

to, co ludzkie, sfera świeckości, przeciwieństwo *sacrum*, czyli sfery świętej; w sferze tej odbywają się wszystkie codzienne wydarzenia z życia człowieka

sacrum

sfera świętości; wokół niej koncentrują się wierzenia i obrzędy, praktyki religijne; właściwość (stała bądź ulotna), która przysługuje niektórym przedmiotom (narzędzia kultu religijnego – naczynia, święte księgi, szaty), istotom (król, kapłan), przestrzeniom (świątynia, wzniesienie), okresom (niedziela, czas postu, Wielkanoc itp.); siedzibą *sacrum* może stać się wszystko, nawet zwykłe przedmioty; miejsca czy osoby mogą otrzymać tę właściwość lub ją utracić

Polecenie 1

Zapoznaj się z audiobookiem i wykonaj ćwiczenie.

Audiobook można wysłuchać pod adresem: <https://zpe.gov.pl/b/PRKkrGtyi>

Rytuały przejścia u kobiet

„Wiedza o kobiecych rytuałach przejścia była bardzo długo niedostępna dla etnografów. Kobiety były bowiem zawsze bardziej tajemniczą, ukrywaną przed obcymi częścią społeczności. Współczesne badania pozwalają (...) [uchylić rąbka] tajemnicy i poznać rytuał, który poprzez fazę odosobnienia, a następnie prezentacji i ponownej integracji, czynił dziewczęta pełnoprawnymi członkiniami społeczności”.

Afrykański taniec w maskach, bal debutantek, wybory miss, bat micwa, osiemnaste urodziny i przyjęcie do bractwa studenckiego... Czy te momenty w życiu kobiet coś łączy?

„Jak wyjaśniła Magdalena Guziejko, [etnografka z Państwowego Muzeum Etnograficznego w Warszawie], w prymitywnych społecznościach rytuały przejścia u kobiet często związane są z menstruacją. Nie ma zatem ściśle określonego wieku, kiedy dziewczynka powinna przejść w dorosłość. W zależności od klimatu, w jednych społecznościach kobiety będą przechodziły rytuał przejścia w wieku lat 13, w innym – 16 lat”.

W naszym kręgu kulturowym dziewczyny przechodzą rytuał w wieku 18–21 lat. Są to osiemnaste urodziny. Wcześniej nie mają dostępu do pewnych rzeczy, potem są traktowane jak osoby dorosłe.

„(...) kobiecy rytuał przejścia oznacza, że dziewczyna jest gotowa do wyjścia za mąż i wychowania potomstwa. Dziewczyny uczą się (...) przede wszystkim tego, że ich najistotniejsza rola związana jest z cyklem menstruacyjnym, czyli z tym, że ta kobieta wyjdzie za mąż i będzie potem matką. To jest najczęściej podkreślane w rytuałach przejścia, choć – jak zaznaczyła [Magdalena] Guziejko – w dzisiejszym świecie może się to wydawać śmieszne”.

W rytuale przejścia chłopców najważniejsza jest próba, którą przechodzą w fazie separacji. U dziewczyn jest to prezentacja. W fazie integracji pokazuje się dziewczynę reszcie grupy i oznajmia, że jako dorosła jest już ona pełnoprawnym członkiem tej społeczności.

Przyjrzyjmy się dwóm rytuałom z odległych kulturowo regionów świata. Mogą się one wydawać skrajnie różne, niemniej oba są rytuałami przejścia.

Afrykańskie rytuały plemienne

„(...) Z Sierra Leone pochodzi plemię Mende, gdzie w ramach rytuału przejścia dziewczęta są wysyłane przez swoje matki do specjalnego obozowiska. Jeśli matka tego nie zrobi, wtedy jej córka nigdy nie będzie dorosła i niezależnie od swego wieku będzie traktowana przez resztę społeczności jak dziecko. Dziewczęta przez pewien czas przebywają w odosobnieniu i pod koniec tego okresu stanowią już grupę, tak też są prezentowane. To właśnie tam nawiązują ze sobą siostrzane więzy, co jest szczególnie ważne w społeczeństwie, gdzie jeden mąż ma wiele żon. Współpraca między kobietami jest kluczowa, bowiem to ze sobą, a nie z mężem będą one spędzały resztę życia. Dziewczęta na ten czas smarują się białą gliną.

W odosobnieniu kobiety z plemienia Mende uczą się od starszych wybranych nauczycielek »sekretów kobiecości« – czym jest piękno, wdzięk, w jaki sposób dziewczęta powinny się zachowywać. Pod koniec zmieniają imiona. Kiedy następuje faza ponownej integracji, od razu wiadomo, że to nie jest już dziewczynka, która z wioski wyszła jako dziecko. Prezentacja kończy się wspólnym celebrowaniem zmiany statusu – w tym przypadku jest to taniec kobiet w drewnianych maskach, z reguły w Afryce zarezerwowanych dla mężczyzn”.

Wybory miss i bale debutantek w Europie i Stanach Zjednoczonych

Wybory miss i rytuał przejścia? Czy te zjawiska mogą mieć coś wspólnego? Według Magdaleny Guziejko tak, ponieważ w obu występują fazy separacji i ponownej integracji. Kandydatki do tytułu miss najpierw uczestniczą w obozie treningowym, gdzie przebywają tylko w towarzystwie ekspertów i własnym. Uczą się układów choreograficznych, autoprezentacji i tego, jak powinny się zachowywać. „Potem następuje prezentacja – wielki wieczór, kiedy kandydatki do tytułu wychodzą na scenę.

Podobnie postrzegane są bale debutantek. Bale te wywodzą się z dworów Starego Kontynentu: angielskiego, hiszpańskiego i francuskiego (...) w XVII–XVIII wieku, kiedy to dziewczyny z dobrych rodzin były w ten sposób przedstawiane w środowisku i

odtąd kawalerowie mogli pretendować do ich ręki. Stamtąd przewędrowały do Nowego Świata.

Pierwszy bal w Stanach Zjednoczonych odbył się w 1748 roku w Filadelfii. W 1958 roku w Anglii bale zostały zawieszone, ponieważ królowa stwierdziła, że ich organizatorom dawno przestało chodzić o dobrą rodzinę i znane nazwisko, a zaczęło zależeć wyłącznie na pieniądzach. Przetrwały natomiast w Stanach Zjednoczonych, przede wszystkim na południu, gdzie pochodzenie jest nadal bardzo istotne. Obecnie najbardziej znany jest Międzynarodowy Bal Debiutantek. Odbywa się on co dwa lata od roku 1954 w hotelu Waldorf Astoria w Nowym Jorku, a debiutantki wybierane są przez specjalny komitet. (...)

Debiutantki mają od 19 do 22 lat. Tak jak w przypadku wyborów miss, z organizacją udziału w balu związany jest okres przygotowań, kiedy dziewczyny uczą się etykiety, dobrego zachowania, prezentacji, tańca. Można to nazwać okresem separacji. (...)

Prezentacja (...), dokonywana z imienia i nazwiska, od razu ustawia dziewczynę na odpowiednim miejscu w hierarchii społecznej. Jednocześnie bowiem przedstawia się jej rodziców. Ojciec prowadzi córkę pod rękę, a potem symbolicznie przekazuje ją partnerowi mającemu towarzyszyć jej podczas wielkiego wieczoru. Pary dobiera się tak, by zasugerować dziewczynom, żeby wybrały sobie partnera na przyszłość z odpowiedniej sfery. Idea balu opiera się na pokazaniu statusu danej rodziny i zapewnieniu dziewczynie odpowiedniego miejsca w społeczeństwie i dobrych perspektyw matrymonialnych”.

Oprac. na podst.: Karolina Olszewska, agt/bsz, XV Festiwal Nauki w Warszawie / *Rytuały przejścia u kobiet*, 23.09.2011, naukawpolsce.pap.pl [dostęp 16.07.2021].

Źródło: Contentplus.pl Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Ćwiczenie 1

Oceń, ile wspólnego mają ze sobą rytuały plemienne i bale debiutantek. Uzasadnij swoją odpowiedź.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Zaznacz założenie, którego nie można przyporządkować do koncepcji van Gennepa.

- ☐ Życie jednostki stanowi *continuum*.
- ☐ Świat społeczny dzieli się na świat sakralny (*sacré*) i świecki (*profané*).
- ☐ Życie jednostki jest serią symbolicznych przejść lub skoków.
- ☐ Wszechświat ulega rytmom znajdującym swoje odbicie w życiu społecznym.

Ćwiczenie 2

Zaznacz, jakie są etapy każdego obrzędu przejścia.

- ☐ etap włączenia
- ☐ etap trwania
- ☐ etap marginalny
- ☐ etap wyłączenia

Ćwiczenie 3

Zdecyduj, które stwierdzenia są prawdziwe, a które fałszywe.

Stwierdzenie	Prawda	Fałsz
Czas świąteczny przejawia się w ludzkich działaniach obrzędowych, które mają charakter cykliczny i powtarzalny.	☐	☐
W polskiej kulturze chłopskiej kosmos uważany był za istotę żyjącą, która rodzi się, rozwija i zamiera podobnie jak człowiek.	☐	☐
Czas mityczny jest czasem obrzędowym.	☐	☐
Arnold van Gennep uważał, że życie ludzkie jest nieustannym przekraczaniem granic między <i>sacrum</i> a <i>profanum</i> .	☐	☐

Zapoznaj się z tekstem i wykonaj polecenie.

((Radosław Tomalski

O pojęciach sacrum i profanum

W jaskini siedzi rząd ludzi odwróconych twarzą do ściany i przykutych do niej łańcuchami. Z tyłu za nimi pali się ogień, przed którym przeciąga procesja postaci zajętych najróżniejszymi życiowymi sprawami. Ten pochód rzuca cienie na ścianę. Przykuci ludzie dostrzegają jedynie zmieniające się cienie. (...) Czasami dzięki ogromnemu wysiłkowi któremuś z nich udaje się rozluźnić łańcuch i obejrzeć do tyłu. Widzi wtedy ogień i ludzi (...). Być może gdyby podjął jeszcze większy wysiłek, zdołałby rozerwać łańcuch i wyjść na słońce, na wolność.

Sacrum odnosi się do kategorii rzeczy istniejących naprawdę (...).

Źródło: Radosław Tomalski, *O pojęciach sacrum i profanum*, dostępny w internecie: gazeta.us.edu.pl [dostęp 16.11.2020 r.].

Wyjaśnij, co stanowi sacrum, a co profanum w tzw. platońskiej metaforze jaskini.

Ćwiczenie 5

Zapoznaj się z ilustracją i wykonaj polecenie.

Źródło: domena publiczna.

Zdecyduj, które stwierdzenia są prawdziwe, a które fałszywe.

Stwierdzenie	Prawda	Fałsz
Na ilustracji został ukazany etap separacji obrzędu przejścia.	☐	☐
Efektem obrzędu ukazanego na ilustracji będzie zmarginalizowanie jednostki.	☐	☐
Obrzęd przejścia zamieszczony na rysunku dotyczył członków wybranej grupy społecznej.	☐	☐

Zapoznaj się z tekstem i wykonaj polecenie.

((Sylwia Jaskulska

„Rytuał przejścia” jako kategoria analityczna. Przyczynek do dyskusji nad badaniem rytualnego oblicza rzeczywistości szkolnej

Amerykański psycholog Jeffrey J. Arnett proponuje (...) wyróżnienie wśród faz rozwoju człowieka nowej: stająca się dorosłość. Osoby w tej fazie nie są już adolescentami, nie są też jeszcze młodymi dorosłymi (odwlekają w czasie moment założenia rodziny, trwa etap ich edukacji itp.). Lipska i Zagórska zestawiają propozycję Arnetta z teorią rytuałów przejścia van Gennepa. Można powiedzieć, że stająca się dorosłość jest to bardzo przedłużona faza liminalna. Podobnie w swojej najnowszej pracy A. Cybał-Michalska rozważając problem tranzycji młodzieży z edukacji na rynek pracy, tranzycję rozumie właśnie jako bycie „pomiędzy”, coraz bardziej rozciągające się „bycie” pomiędzy starym a nowym statusem.

Źródło: Sylwia Jaskulska, „Rytuał przejścia” jako kategoria analityczna. Przyczynek do dyskusji nad badaniem rytualnego oblicza rzeczywistości szkolnej, „Studia Edukacyjne” 2013, nr 26, s. 87–88.

Podaj, jaką nazwą określa się w teorii Arnolda van Gennepa tzw. fazę liminalną obrzędu przejścia.

Zapoznaj się z tekstem i wykonaj polecenie.

((Sylwia Jaskulska

Współczesne rytuały przejścia z dzieciństwa do dorosłości: baśń o Śpiącej Królewnie

W czasach, gdy rytualność, obrzędowość i związana z nią symbolika zanika, do opisu świata społecznego korzysta się więc nadal z kategorii „rytuał przejścia”. Są też pewne przestrzenie, w których obrzędowość zachowała się w formie od stuleci niezmienionej. Jedną z nich jest literatura, a szczególnie baśnie, bajki, legendy, czyli te formy, które stanowią swoisty rezerwuuar symboli, są ich cudowną przechowalnią i „używalnią”, bo sprawiają, że te są wiecznie żywe. Szczególnie dotyczy to opisywanych wyżej dojrzałościowych obrzędów przejścia, obecnych w baśniach. (...) Przyjmując takie postrzeganie baśni, muszę poczynić pewną uwagę. W antropologicznych definicjach rytuałów jest bowiem mowa o tym, że cechą konieczną do ich zaistnienia jest wykonanie. Rytuał, jak za Edmundem Leachem powtarza Roy Rappaport, to twierdzenie wyrażone czynem. Ronald L. Grimes pisze wręcz o żywotności rytuałów, które tylko wtórnie mogą istnieć w tekstach, scenariuszach, opowieściach.

Źródło: Sylwia Jaskulska, *Współczesne rytuały przejścia z dzieciństwa do dorosłości: baśń o Śpiącej Królewnie*, [w:] Adam Grabowski, Magdalena Zaorska, *Bajka, baśń, legenda i mīt w naukowych opracowaniach*, Olsztyn 2016, s. 47.

Wyjaśnij, jakie jest znaczenie baśni i legend dla historyka zajmującego się zwyczajami wcześniejszych pokoleń.

Zapoznaj się z tekstem źródłowym i wykonaj polecenie.

((Sylwia Jaskulska

***„Rytuał przejścia” jako kategoria analityczna.
Przyczynek do dyskusji nad badaniem rytualnego
oblicza rzeczywistości szkolnej***

Obrzędy przejścia dotyczą pięcia się w górę po drabinie społecznej lub przechodzenia na niższe statusy (...), co kieruje uwagę w stronę procesów segregacyjnych. Turner pisał o doświadczeniu liminalności jako czynniku spajającym społeczeństwo w tym sensie, że „ci na górze nie byłiby tam, gdyby nie istnieli ci na dole, a ten, kto jest na górze musi doświadczyć tego, jak to jest być na dole”. Ten sposób spajania społeczeństwa służy jednocześnie umacnianiu różnic, jeśli jest tak, że nie każdy na tę „górze” dotrze.

Źródło: Sylwia Jaskulska, „Rytuał przejścia” jako kategoria analityczna. Przyczynek do dyskusji nad badaniem rytualnego oblicza rzeczywistości szkolnej, „Studia Edukacyjne” 2013, nr 26, s. 89.

Rozstrzygnij, czy według autorki tekstu obrzędy przejścia dotyczą społecznej ruchliwości horyzontalnej. Uzasadnij swoją odpowiedź.

Rozstrzygnięcie: ▼

Uzasadnienie:

Dla nauczyciela

Autor: Paulina Wierzbińska

Przedmiot: Wiedza o społeczeństwie

Temat: Rola obrzędów przejścia w życiu człowieka

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

II. Różnorodność kulturowa. Uczeń:

8) wyjaśnia znaczenie obrzędów przejścia i wykazuje ich obecność w polskiej kulturze współczesnej.

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- charakteryzuje koncepcję dotyczącą obrzędów przejścia autorstwa Arnolda van Gennepa;
- analizuje kwestię konstrukcji czasu w obrzędach przejścia;
- wyjaśnia znaczenie obrzędów przejścia oraz dowodzi ich obecności w kulturze współczesnej w Polsce i na świecie.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- dyskusja;

- rozmowa nauczająca z wykorzystaniem ćwiczeń interaktywnych;
- burza mózgów;
- mapa myśli.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Uczniowie zapoznają się z treścią w sekcji „Przeczytaj” i przygotowują teksty kultury dotyczące różnych obrzędów przejścia.

Faza wstępna:

1. Dyskusja wprowadzająca na temat tego, w jakich obrzędach przejścia uczniowie już uczestniczyli, a jakie jeszcze ich czekają.
2. Przedstawienie tematu „Rola obrzędów przejścia w życiu człowieka” i celów zajęć.

Faza realizacyjna:

1. Uczniowie na podstawie własnej wiedzy przygotowują mapę pojęć do zagadnień poruszonych w sekcji „Przeczytaj”. Przedstawiają swoje propozycje w trakcie burzy mózgów. Wybrana osoba zapisuje je na tablicy. Po fazie twórczej następuje weryfikacja pomysłów i powstaje ostateczna wersja mapy.
2. Podział na cztery lub pięć grup. Każdy zespół przygotowuje krótką prezentację dot. rytuału przejścia przedstawionego w wybranym tekście kultury. Grupy przedstawiają rezultaty swojej pracy na forum.
3. Praca w parach – wykonanie ćwiczeń interaktywnych wskazanych przez nauczyciela. Wspólne omówienie odpowiedzi.

Faza podsumowująca:

1. Praca z audiobookiem. Po zapoznaniu się z materiałem dyskusja na temat tego, ile wspólnego mają ze sobą rytuały plemienne i bale debutantek. Po wymianie opinii

chętne osoby formułują wnioski.

Praca domowa:

1. Odpowiedz pisemnie na pytanie zamieszczone pod audiobookiem.

Materiały dodatkowe

- Radosław Tomalski, *O pojęciach sacrum i profanum*, gazeta.us.edu.pl.
- Sylwia Jaskulska, *Współczesne rytuały przejścia z dzieciństwa do dorosłości: baśń o Śpiącej Królewnie*, [w:] Adam Grabowski, Magdalena Zaorska, *Bajka, baśń, legenda i mit w naukowych opracowaniach*, Olsztyn 2016.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

- Audiobook może być inspiracją do przygotowania przez uczniów prezentacji multimedialnej na temat rytuałów przejścia w wybranej grupie społecznej.